

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1
cod poștal 014605, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN:978-606-711-766-0

Culegere text: Ioana Secrețeanu

Editor: Valentin Ajder

Olga Lascu

Aduceri aminte despre Darie Magheru

E I K O N

2018

Aduceri aminte despre Darie Magheru

În localitatea Lunca Câlnicului – Județul Brașov vede lumina zilei, la 25 octombrie 1923, fratele meu, Aurel Moldoveanu, cel care avea să devină scriitorul (poet, prozator, dramaturg) și actorul DARIE MAGHERU.

Părinții noștri, Valeria și Simion Moldoveanu, erau angajați ai fabricii de postav și locuiau în incinta fabricii, unde s-a și născut Darie. Tocmai de aceea, obișnuia să spună că originea lui e mai sănătoasă decât a șepcarilor care ne-au pricopsit cu ciuma roșie.

La trei zile de la naștere a și fost botezat, de teamă să nu moară de „boală câinească”, motiv pentru el să spună, mai târziu, că... a fost câine de când se știe.

Când Darie a împlinit vârsta de trei ani, părinții s-au mutat în Turcheș – Săcele, locul de baștină al mamei. Fratele meu, până la această vârstă, n-a vorbit decât în limba lui Sándor Petőfi. Femeia care îl îngrijea, în orele când mama era la serviciu, nu știa românește. Când s-au mutat în Turcheș, mama-mare Paraschiva a fost șocată, apostrofându-i pe mama și pe tata „Ce-ați făcut? Mi-ați adus un nepot ungar?” A vorbit perfect limba maghiară și mai târziu. Și ce mare român a ieșit din el! Și cât de

mult și-a respectat și iubit obârșia de dac liber, scriind ca nimeni altul despre vitejii lui înaintași! De foarte devreme, de când era Aurel în clasele primare, mama-mare a început să fie mândră de el, spunându-i mamei „Să ai grijă de băiat, că o să ajungă un om important!” Mama mamei a trăit până în 1944, contribuind și ea, cu bani de aur, la creșterea și educația lui. A apucat să-i vadă, în 1941, prima carte, „Cu barda-n porți de veac”, de asemenea, să-l audă la serbări și alte festivități declamând poeme patriotice. Îl iubea și îl respecta foarte mult, iar sentimentele erau reciproce. De multe ori o ruga să-i povestească întâmplări din surghiunul pe care l-a suportat când granița cu țara era la Predeal sau la Bran. Bunica rămăsese sub stăpânire străină în propria ei țară... Mama-mare obișnuia ca, seara, să șadă pe una dintre lăzile ei de zestre, în pridvorul casei. Se ruga cu voce tare. Când nepotul o întreba cu cine vorbește, ea îi răspundea invariabil „Cu Domnul Dumnezeu”. Mai târziu, Darie povestea că numai Arghezi și bunica Paraschiva stăteau de vorbă cu Dumnezeu din pridvor. În ajunul Crăciunului mergeam, cu mama și cu fratele meu, la colindat, la câteva cunoștințe de încredere. Eu le țineam isonul cu mult entuziasm fără să am cine știe ce voce... Ei, soprană și bariton, colindau superb. Cântam și pe versuri de Radu Gyr:

„Adu, Doamne, luna-n prag
Pentru-ntârziatul mag
Și acoperă cu lut
Vifleimul meu pierdut”

Sau

„Nici un înger nu mai vine
Fâlfâind mister
Să colinde pentru tine
Leru-i, Doamne, ler...”

Când ne întorceam acasă, Darie o ruga pe mama să lase poarta deschisă pentru toți colindătorii.

Un țigan bătrân căruia i se zicea Mitru Cârști și care pe melodiile colindelor clasice improviza cu mult talent texte religioase și laice îi plăcea lui Darie cel mai mult. O ruga pe mama să îl primească în casă și îl asculta până își găta repertoriul.

Tot bunica Paraschiva Dudu, cu „galbenii” care-i mai rămăsese din vânzarea oilor, i-a ajutat pe părinții noștri să cumpere casa, astăzi devenită Casă Memorială, de pe strada care acum poartă numele scriitorului, „Darie Magheru”, numărul 39.

Copilul Aurel, la numai cinci ani, descoperă singur taina literelor, decupându-le din ziarele și revistele la care era abonat tata.

Între timp, tata a făcut studii suplimentare și a devenit funcționar public (picher de drumuri și poduri) al serviciului tehnic din cadrul Prefecturii brașovene.

Mama rămâne casnică, asigurându-i băiatului condiții optime de creștere și educație.

Urmează cursurile școlii primare din Turcheș ca elev eminent, apoi cursurile liceului brașovean „Dr. Ion Meșotă” unde se remarcă la limba română, matematică și fizică. Dă meditații, la aceste trei discipline, colegilor de clasă sau elevilor mai mici.

Și la școală, și acasă are o comportare exemplară. Pentru că distonează, prin comportare și ținută – mai

ales în clasele primare – cu restul elevilor, primește bătaie de la ei. Mama îl apără, urechindu-i pe agresori. Odată, rupe chiar o umbrelă pe spinarea celor care-l pândeau, sistematic, să-l bată când mergea sau când se întorcea de la școală. Părinții copiilor de-o seamă cu el, până târziu, îl dădeau drept exemplu, spunându-le odraslelor „să fiți ca băiatul lui Moldoveanu”.

Urmează, apoi, cursurile Conservatorului Muncitoresc din Brașov, înființat și condus de actorul și poetul Zaharia Bârsan. Frecventează cursurile Academiei Regale de Teatru din București și, în anul 1950, devine absolvent al Facultății de Teatru din cadrul Institutului de Artă din Iași. Are profesori, marii maeștri ai scenei românești: George Vraca, Ion Manolescu, Dăncinescu, Marieta Sadova și alții. În Iași activează și la cenaclul literar care, la acea vreme, era frecventat de către scriitorii importanți: George Lesnea, sonetistul Mihai Codreanu, Nicolae Țațomir și Otilia Cazimir.

Publică poezie în „Opinia”, „Lupta Moldovei”, în almanahuri literare și reviste studențești.

În anul 1950, la absolvire, înainte de a-și susține licența, este trimis, cu alți studenți merituoși, la odihnă, în stațiunea Slănic – Moldova.

De acolo, îl ridică securitatea și îl întemnițează la penitenciarul din Suceava. Motivația era participarea la organizația subversivă „Afacerea doctorului Gheorghiu”, care făcea parte din „Sumanele Negre”.

În anul de dinainte de proces, este supus la tot felul de torturi: aruncarea de saci plini cu nisip peste torace, strivirea unghiilor cu ușa, smulgerea părului, izolarea la „Neagra”. Așa se numea una dintre cele opt subterane întunecate ale penitenciarului. Prin inteligență, voință și

forță fizică, reușește să reziste supliciilor. Nu recunoaște nimic din învinuiri, iar când este confruntat cu cei care recunoscuseră participarea lui la această organizație (preotul Acatrinei, avocatul Trofin, ofițerul superior Scobai etc.) aceștia retractează mărturiile anterioare.

După eliberare, vine la părinți, în Săcele, unde era soția lui, Melania, cu băiatul lor, Dăriuță. Pentru a-și masca emoția revederii, tata îl întâmpină întrebându-l: „Până și de-acolo te-au dat afară?”

Face tot felul de încercări să se angajeze, dar nu reușește să se încadreze în cultură sau artă. Încearcă la teatru, la Casa de Cultură Brașov, la edituri. Susține un concurs de speaker la radio, trimite la București, la Cluj, la edituri, poezii adunate în volum, însă... nici un răspuns...

În sfârșit, i se aprobă angajarea, tot prin concurs, la Teatrul Dramatic din Brașov. Este urmărit permanent și, când se conving că nu uneltește să răstoarne guvernul, îl mai lasă să respire. Încearcă să-l atragă să facă gestul, „funest” din punctul lui de vedere, de a intra în P.C.R.

Rămâne în postura de candidat *sine die*.

Actor fiind la Teatrul din Brașov locuiește, o vreme, pe strada Castelului la numărul 34, în spațiul RIAL al unui regizor de culise, „nenea Clistică”. Era prin anul 1952. Într-o sâmbătă când ies de la liceu, trec, așa cum făceam de obicei, pe la el. Îl găsesc prinzându-și cu bolduri singura haină, de catifea, pe care o avea la ora aceea. L-am ajutat, am cusut eu căptușeala și am înțeles că avusesse o percheziție.

Când să plec spre casă m-a rugat să-i spun mamei, îndată ce ajung, să ardă tot, că e mare pericol dacă ne găsec biblioteca și filatelia, ascunse în pod.

Eu m-am conformat și, luni, când avea zi sindicală (zi liberă de la teatru) vine acasă și, cum intră, o întrebă pe mama dacă a lichidat tot, mama îi răspunde afirmativ, însă, indignată fiindcă a transmis prin mine (o adolescentă) asemenea mesaje periculoase în vremurile de groază pe care le parcurgeam, îi răspunde scurt, uitându-se cam chiondorâș la mine „Am ars tot”.

Darie, cu umor, marșează întrebând-o: „Da' cu pistolul ce-ai făcut?” Mama intră-n joc și-i răspunde: „L-am ars și pe ăla”.

Darie obișnuia să le povestească prietenilor, peste ani, această întâmplare.

După un timp, Darie primește locuință pe strada Maior Crața, la școala de partid de un an. Într-o dimineață vine Adrian Hamzea (Anton Cerbatu) să-l ia în oraș la o vodcă. Tocmai atunci se întorceau cursanții școlii de partid de la micul dejun. Darie îi spune lui Adrian: „Uite, ce mutre de cretini au ăștia, că-mi vine să-i latru”. Și chiar a început să-i latre... Adrian ieșise de puțină vreme, și el, din închisoare.

După toată această tărașenie i se repartizează garsoniera de pe strada Saturn unde, ori de câte ori se dedică exclusiv scrisului, afișează, pe ușă, sub cartea de vizită, anunțul: „Lucrez! Nu deranjați decât în caz de cutremur, război atomic, schimbarea regimului sau moarte (a voastră nu a mea)”.

Este urmărit, sistematic, prin scriitori, ziariști și alte categorii de intelectuali care aveau „misiunea” să-i caute prietenia și erau puși de securitate să scrie note informative. Lui Darie nu-i păsa. Majoritatea dintre cei puși să-l urmărească mărturisesc, după 1989, că s-au chiar împrietenit cu el în urma acestei misiuni: judecătorul

George Zori, care a ajuns, în 1990, să conducă „Asociația de Literatură și Artă Darie Magheru”, inginerul Mihai Lăzărescu și alții.

Tânărul – la vremea aceea – ziarist brașovean Mihai Deșelaru se prezintă într-o zi la Darie Magheru acasă, spunându-i că a fost racolat de Securitate să dea informații despre el. Îl roagă pe Darie ca, o dată pe lună, să-i stea la dispoziție. Mai târziu, Deșelaru avea să povestească despre aceste întâlniri ale lor, când Darie însuși îi dicta nota informativă sau le elaborau împreună, amuzându-se.

La un moment dat, Mihai Lăzărescu a fost chemat, de la „Proiect Brașov” unde lucra, pe strada 30 Decembrie (azi str. Prundului), la Securitate. Acolo i s-a pus pe masă o coală de hârtie albă și a fost invitat să scrie tot ce spune Darie împotriva conducerii comuniste. Inginerul i-a spus că n-are ce să scrie, că nu a auzit așa ceva. Anchetatorul a insistat: „Știm că obișnuiește să-l înjure pe tovarășul Ceaușescu”. Mihai i-a răspuns: „L-am auzit înjurându-i doar pe confracții scriitori”. Înfuriat, anchetatorul a rupt coala pe care-i inserare doar numele și funcția și i-a zis: „Știm că în fiecare zi petreceți ore la Darie Magheru și dețineți chiar dublura cheii de la garsonieră (pe care ar fi găsit-o dacă îl căuta în buzunar). Ca să nu aveți neplăceri, vă rog să nu-i spuneți că v-am chemat aici”. Mihai Lăzărescu a luat o sticlă de coniac și s-a dus direct la Darie. După câteva pahare, Darie a format numărul instituției respective, consumându-și toate invectivele din memoria lui prodigioasă.

Altă dată, cei din redacția ziarului „Drum Nou” i-au recomandat tânărului ziarist Alin Drugă să-i ceară lui Darie un articol pentru aniversarea lui Ceaușescu. De la

capătul firului i-a răspuns lui Alin o voce guturală: „Nu-l cunosc drăguță, nu lucrează la mine.”

Într-o duminică dimineața, Darie primește vizita unei tinere admiratoare, o ingineră stagiară de la întreprinderea unde lucram eu. Era specializată în eoliene și Darie o numea „zeița vânturilor”. Urmau să se ducă, amândoi, la un spectacol, matineu, și se abat pe la cârciuma „Ardealul”, să-și cumpere Darie țigări. Cârciuma era plină, mare antren. Un bețiv se ridică și zice: „Liniște! A intrat poetul nostru, Darie Magheru, care îl înjură, de câte ori vrea, pe Ceaușescu și nu pățește nimic”. La care Darie răspunde: „Da, nu pățește nimic tovarășul Nicolae Ceaușescu!”

Într-un bloc vecin cu garsoniera lui locuia „Lucia Bordel” (nu știa că Darie îi zice așa, când a aflat a plâns, dar după aceea a zis că lui Darie îi iartă orice). Ea cunoștea o sursă de cărți bune care mai apăreau și avea acces și la cărți din vechile biblioteci ale unor intelectuali și i le aducea lui Darie. El avea un fel de a lectură, de parcă fotografia pagina, reținând tot cu neobișnuita lui memorie. Lucia, care era prietenă cu actrii și nelipsită de la spectacole, îl ținea la curent și cu piesele jucate în Brașov. Era o persoană cultă și nostimă, se lăuda că a fost dată afară de la Facultatea de Litere din București, nu pentru că n-avea origine socială sănătoasă cum spunea mamică-sa, ci pentru imoralitate. Darie, fiind un tip cast, era prieten cu ea în sensul camaraderesc al cuvântului.

Îi plăcea și ei să bea și cum, într-un ajun de sărbătoare, n-avea nici ea bani și se terminaseră și ai lui, Luciei i-a venit ideea salvatoare: a cumpărat câteva sticle de „Diana” de la prima farmacie. Câte or fi băut? Că, în clipa când s-au isprăvit și ea s-a ridicat din fotoliu, să plece acasă, n-o mai țineau picioarele. Maestrul, care și el se clătina

și nu putea s-o conducă, a invitat-o să doarmă pe canapea, el așternându-și pat pe colecția de „Gazeta literară”. Întorcându-se, noaptea, de la baie, a uitat de musafiră și a dat să se așeze pe canapea. Lucia s-a ridicat în funduleț glăsuind: „Domnu’ Magheru, sunt eu, Lucia”. La care Darie, rostind ceremonios „Pardon”, s-a îndreptat spre patul improvizat din gazete. Cele de mai sus le-a relatat chiar Lucia, la prima comemorare, de un an, a lui Darie.

Până la cea de-a doua pomenire a lui Darie, au murit și ea, și inginerul Mihai Lăzărescu, și economistul George Novac („câinele soldatului”, cum îi spunea Darie). George, purtând cărțile lui Darie în buzunar, obișnuia să meargă foarte des la mormântul prietenului pe care îl respecta grozav, unde lăsa câte un pachet de țigări și câte o sticlă de țarie.

Se pare că Darie avea nevoie de acești prieteni și pe celălalt tărâm...

După instalarea lui Laurențiu Fulga la conducerea Uniunii Scriitorilor, pensia lui Darie devenise foarte consistentă. Când factorița îi aducea banii, erau prezenți la eveniment Stanca și „câinele soldatului” (Novac). În ziua cu pricina a unei luni, primesc un telefon (locuiam în Prund, lângă liceul Șaguna). Abia venită de la serviciu, mă chema Novac să salvăm pensia maestrului, că e în mare pericol. După o jumătate de oră, mă sună iar, insistând: „Veniți neîntârziat, domnul Magheru e praf, eu abia mă mai abțin să nu gust ceva și pensia e în pericol”.

M-a chemat pe mine de urgență pentru că, de la o vreme, convenisem cu Darie să fiu eu depozitara pensiei. Venea aproape în fiecare zi la mine, la birou, pe strada M. Sadoveanu, să-mi ceară din bani. Venea când el, când Adrian Hamzea. Cereau bani pentru „branțuri”. Așa, codificat, justificau nevoia de bani.

Mi-am lăsat la o parte îndatoririle de soție și mamă și am dat o fugă în „Steagu”. Acolo ce-mi văd ochii? Musafirii trăgeau de o pereche de blugi ai lui Darie, Novac de pe hol și Stanca din baie. Novac îmi spune că Stanca vrea, neapărat, să intre în baie cu blugii și să-i spele, dar... în buzunarul blugilor se află pensia...

Darie obișnuia să-i spună Stancăi: „Draga mea, tu ești cea mai frumoasă femeie din Europa de Est, dar, când mergem împreună undeva, e neapărată nevoie să taci. Cum deschizi gura, se face în jurul tău un metru cub de întuneric și nu te mai vezi”.

Într-una din zile, când m-am dus la Darie, am găsit o prezentabilă doamnă care croșeta șosete de lână pentru el. Era Florentina; scria și romane polițiste. Darie îi mai cizela scrierile, ea îl mai însoțea la cenaclul *Astra*, la spectacole... Cred că nu-i spusese că e căsătorită. Soțul ei, fiind ofițer, lipsea mult din Brașov.

Îl invită, doamna, și la ea acasă, pe Bulevardul Gării, să bea, împreună, o cafea. Când – încă, nu apucaseră să ia nici o sorbitură – sună la ușă ofițerul, întors mai repede din deplasare. Florentina face prezentările. Soțul îi cere Florentinei să aducă vișinată, să așeze o gustare... în timp ce Darie îl măsoara din ochi: ofițerul era înalt, athletic. Fratele meu se gândea că vrea întâi să-l îmbete și apoi să-i tragă o mamă de bătaie. Dar omul n-avea gânduri „criminale”, nici după vișinată, nici după vin, și Darie le-a spus versuri, îndemnat de Florentina. Când să plece, soțul, încântat de prezența lui, s-a oferit să-l ducă și acasă cu taxiul. Darie încă mai avea emoții. După acest incident, a hotărât să nu mai meargă în vizită la doamne, indiferent dacă sunt căsătorite sau nu.

În anul 1944, după recrutare, descoperindu-i-se la vizita medicală o miocardită, își continuă armata ca elev, la termen redus, alături de alți patru colegi, în Spitalul Militar din Brașov. Dintre măicuțele care îngrijeau răniții, una era frumoasă. Cei cinci elevi T.R. au pariat: acela care ajunge să-i sărute mâna frumoasei măicuțe va câștiga pariul. Dintre toți, Darie, deși avea cea mai copilăroasă înfățișare, a câștigat. Și asta pentru că măicuța, în clipele de răgaz, stând pe o bancă din curtea spitalului, citea versuri de Eminescu. Darie, preocupat și el de poezie, s-a așezat lângă ea și au discutat literatură, apoi, la încheierea discuției, Darie i-a sărutat ceremonios mâna.

Apropierea de măicuță l-a făcut să se îndrăgostească, dumnezeiește, pentru prima oară în viață. Atunci a scris „Balada mâinilor”. Pe măicuța Melania (cu aproape zece ani mai mare decât Darie) a impresionat-o gestul, dar nu era dispusă să renunțe la haina monahală. Încă de la vârsta de cinci ani, orfană de mamă fiind, crescuse în mănăstire, la Văratec.

„Balada mâinilor” a rămas în prima formă și, mai târziu, s-a tipărit în volum.

*soarele-și suia cavalcada prin ram,
nechezau muguri sub smalț de sepale
și-n primăvara caldă eu sevă eram
pentru setea din lujerii brațelor tale...*

*că mâinilor acestora, ochiul meu, el
încrunat în moarte, în jaf și-n asediu
le-a purtat fluturarea știută-n crenel
prin toate cetățile evului mediu*